

СЕКЦІЯ 7. ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-38>

РЕЦИПІЄНТ ЯК СКЛАДОВА МИСТЕЦЬКОГО ПРОЦЕСУ

Андрущенко Т. І.

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри етики та естетики*

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Мистецтво – дзеркало, яке відображає того,
хто в нього вдивляється.
Оскар Уальд

Мистецький процес як об'єкт філософської рефлексії, здавна досліджують та реконструюють через його невід'ємні складові: митець – мистецький твір – реципієнт. Виявляється, що незалежно від виду чи роду мистецького твору, його історичного віку, духовної чи матеріальної цінності, всі мистецькі предмети створюються за чітко визначеними природними та соціальними законами. В основі мистецького життя лежить цей обов'язковий триєдиний «кістяк». Лише за умови наявності цих складових реалізується вічне життя мистецтва як необхідного живого нашого спілкування зі світом з допомогою спеціальної, віками виробленої, мистецької мови, здатної сказати більше ніж наука, у специфічній мистецькій спосіб.

Вже Протагор сформулював засадничий закон, що людина є мірилом всіх речей, теорію натхнення розвинув Демокрит, доктрину відгуку душі на прекрасні явища, математичні основи музики запропонували піфагорійці, теорію процесу створення прекрасних речей та методи керування настроями аудиторії сформулювали софісти, Сократ підняв дослідження прекрасного як проблему свідомості, розсудку, що зміцнювало статус реципієнта як головного адресата і поціновувача мистецтва. Античні мислителі визначали істинну цінність мистецтва через якість задоволення, яке воно приносить людині згідно морального та інтелектуального критерію. Платон ілюструє цю думку

жартівливим прикладом про відповідність певного мистецького твору глядацькій аудиторії: дітям – ляльковий театр, підліткам – комедію, більшості, включаючи жінок і молодь, – трагедію, похилим людям – епос. Тому рішення про твір залежить від кваліфікації самих груп реципієнтів, а задоволення служить критерієм оцінки. Аристотель підсумовує думки про катарсис, як очищення від почуття страху і співпереживання в душі глядача під час перегляду трагедії. Цілісну теорію естетичного сприйняття, актуальну і сьогодні, подарував європейській культурі Августин Блаженний. Про незацікавлений характер переживання прекрасного, не пов'язаного з потребами задоволення якоїсь мети, позбавленого якоїсь практичної спрямованості, говорив Фома Аквінський. З початком Нового часу і утвердженням мистецтва як самостійної сфери діяльності, формуванням мистецького ринку, художньої критики, одночасним розвитком різноманітних напрямів і стилів, воно активно починає боротися за прихильність свого реципієнта.

Реальність завжди є початковим пунктом у створенні мистецтва, саме вона виступає з'єднуючою ланкою між мистецьким твором і нами, слухачами, глядачами – реципієнтами [1, с. 33–50].

Хто є реципієнтом у мистецькому процесі? Назагал – це не лише конкретна людина, що сприймає мистецтво, але й суспільство, яке її формує.

Якість сприйняття мистецтва реципієнтом залежить від його естетичного досвіду, глибини та об'єму знань, освіти, суспільно-детермінованої зміни в художньому сприйнятті мистецьких об'єктів у сучасному інформаційному просторі тощо.

Адже, нині інформація про мистецтво подається через посередництво всіх доступних засобів комунікації безпосередньо додому, в усі сфери побутування людини, перетворюючи її автоматично в реципієнта. Отже, на художнє сприйняття починає здійснювати вплив буденне середовище, що знижує, а часом нівелює емоційний градус і глибину мистецького впливу.

Саме художнє сприйняття визначає естетичний рівень реципієнта, де суттєвим корелятором має виступати художня освіта. Її чуттєво-емоційна природа допомагає компенсувати бракування емоційності у не творчих, механічних видах людської діяльності. Художня освіта формує запас елементарних естетичних знань, без яких неможливе виникнення потягу та інтересу до естетично значущих об'єктів і явищ [2, с. 104].

Якщо говорити про студентську аудиторію, то слід наголосити, що базова художня освіта ґрунтується на міждисциплінарних зв'язках з іншими академічними дисциплінами. Крім того, інтеграційні навички,

здобуті під час вивчення візуальних мистецтв, відіграють суттєву роль у практичному застосуванні інших умінь і навичок, вказуючи на цілісність мистецтва як сфери знань, що є основоположною в різноманітних умовах навчання [3, с. 276].

Розвиток загальної і професійної мистецької освіти визначається особливостями національно-культурного шляху кожної країни, а також загальними світовими тенденціями. В Україні зберіглася унікальна поетапна послідовність музичної освіти від музичних шкіл, до музичних училищ та музичних академій, що дозволяє готувати висококласних фахівців, які мають широкий попит у Європі.

Таким чином, “Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що мистецька освіта є поліструктурним і поліфункціональним соціальним феноменом... Своєю чергою, мистецька освіта на теренах України відображає етно-ментальні та історичні особливості нашого народу, його неповторне світовідчуття, яке втілилось в художній творчості різноманітного спрямування. Музична, художньо-театральна, хореографічна, кіноосвіта становлять каркас сучасної мистецької освіти в нашій державі, утворюють духовний фундамент буття українського народу” [4, с. 370].

Неоднозначне становище реципієнта можна простежити сьогодні у сучасному музичному мистецтві. Слухаючи нові та сучасні твори слухач часто почувається ошуканим чи то надто розумними композиторами, чи то не надто професійними виконавцями, чи то власним сприйняттям. Композитор може вкласти у твір найгеніальнішу ідею та написати найскладнішу партитуру, виконавець може й не вдаватися у тонкощі задуму та все ж впоратися із декодуванням нотного тексту. Але ж слухач *бачить* лише концентрат ідеї (назву) та *чує* її реалізацію у звуках?.. І коли у сприйнятті перше (вербальна підказка) не корелює з другим (музичним субстратом та його перетворенням) – виникає непорозуміння. Сум’яття викликає також перетин з мультимедійним мистецтвом. Така інтерпретація, з одного боку, є «мінусом», бо зміщує акцент зі слухових вражень, розпорошуючи сприйняття на слухові і зорові рецептори. З іншого ж боку – візуальне додавання є «плюсом», певною допомогою («рятівною подушкою») у сприйнятті сучасної музичної мови авторів. Траєкторію, художні якість та мету руху встановлюють композитори. Слідкувати за темпом, прогресією переміщення та зміни тембру звука – насолода для слухача. Та звісно, з часом та досвідом слухання сучасної музики проблем комунікації між композиторами з їх експериментальними й авторськими стилями та слухачами, які застрягли у класиці та романтиці філармоній, стане менше [5].

“Культура багатопланова, поліфункціональна, багатолика і людина може знаходити в ній усе те, що потрібно їй на певному етапі її життя. Усе багатство, увесь універсум людської суб’єктивності формується під впливом усього розмаїття культурного буття соціуму... Одні види мистецтва, або окремі твори володіють потенціалом приносити естетичне задоволення, яке виступає домінуючим в даному творі, а інші внаслідок знову ж таки власному сутнісному естетичному потенціалу, спроможні викликати в людині власну потребу до співтворчості, або творчості, що реалізується в будь-якому іншому виді діяльності людини... [6, с. 39–40].

Є підстави сподіватися, що сучасні мистецькі форми, використання новітніх технологій сприятимуть формуванню нового слухача, ціннісно орієнтованого реципієнта, який буде відкритий і спраглий нових візій музичної культури.

Література:

1. Культура в контексті практичних форм буття людини: колективна монографія. Ніжин : Видавництво Лисенко М., 2022.
2. Рудковська І. В. Художня освіта як складова естетичного виховання в школах Німеччини. *Духовність особистості*. 2012. Вип. 4. С. 104.
3. Федоренко С. Роль мистецтва у формуванні гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 2. С. 276.
4. Андрущенко В. П. Феномен освіти : у 5 книгах. Кн. 2. *Структурно-функціональний аналіз освіти*. Суми, 2020. С. 370.
5. XXXI Міжнародний фестиваль «Київ Музик Фест – 2020» – 26.09 – 4.10. *Буклет фестивалю. План-календар фестивалю. Програми концертів фестивалю*. КМФ 2020. К., 2020.
6. Бровко М. М. Культура і людина. *Філософія культури: Основні поняття, напрями, персоналії* : колективна монографія. Чернівці – Київ, 2020.